

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Lee F 59

Väkt följel	sida	1	Gårdsbruksskolehop.	sida	11, 12, 13
Branor	"	1	Klebbriks dropt	"	13
Bräck	"	2	Förskverk	"	13, 14
Sprammål	"	2	Falkholm	"	13
Ringar	"	2	Hagförelning	"	13
Trogsbete	"	2	Hamning	"	14
Akar	"	2	Vattenslag	"	14
Hästans användning	"	3	Pinnaringar	"	14
Stadsrenor	"	3	Hemslöjd	"	14-15
Ojruppfästning	"	3	Emigration	"	15
Beteslagar	"	3	Orygmader	"	15
Vaugris	"	4	Hokapio	"	16
Ull	"	4	Lordiner	"	17
Värning	"	4	Mojstäng	"	17
Knallar	"	5	Värkure rören	"	17
Släder	"	5	Åker mans slänma	"	18
Hantverklare	"	5	Furförening	"	19
Bräkt	"	5	Halasröl	"	19
Hiderman	"	6	Gårdsbruk för värlningar	"	19-20
Halaslag	"	7	Väkt följel	"	21
Nygoolingar	"	7	Förskning	"	22
Dikning, nygooling	"	7	Novoeling på tränar	"	22
Stenbyttning	"	8	Präpar	"	22
Förelningar för åhem	"	8	Vite	"	23
Födelslag	"	9	Gårdsbruksskolehop	"	23-24
Potatis på Sverige land	"	9, 10	Dragar	"	24
Bygd	"	9	Akhanoll	"	25
Höadling	"	10	Plåten	"	25
Notfrukter	"	10	Höoverdoling	"	25
			Höoverdoshop.	"	25
			Löv till pären	"	26
			Petter	"	26

Skriv endast på denna sida

Flamling	sieb	26
Skörde redskap	"	26
Hemslöjd.	"	27
Emigratian	"	28
Län in natura	"	28
Handel	"	28, 30
Rygg original	"	28
Hemslöjd	"	31
Kläder	"	31
Ryggnadsbrick	"	33, 34
Förvaringsrum	"	33, 34
Frackskugar	"	34
Förskolor	"	34
Färdiga stuga	"	34
Fähus	"	35
Skallet	"	35
Swinkus	"	35
Stokhus	"	35
Vaugris	"	36
Fär	"	36
Histor	"	36
Möbler	"	37
Gardiner och kaperen	"	37
Stohpis	"	37
Furolakt	"	37
Figgare	"	38
Färens beredning	"	38
Nöjesliv	"	38
Majstång	"	39
Skäften	"	39
Rystämman & lyhandl.	"	40
Färningar	"	40
Kalar	"	40
Förbrukningsförbättringar	"	40
Slägnader	"	41, 42
Slädnadsling	"	41
Snöskbruk	"	42
Slädnadsling	"	42
Slätter	"	42
Lavrygning	"	43
	"	43

Vedbyggning	sieb	43
Teaturs handel	"	43, 44
Marknader	"	44
Äjurs uppfostrning	"	44
Nyckel produkt handl.	"	45
Färdiga	"	45
Emigratörs	"	46
Smärta i ryggen	"	46
Förbruknings redskap	"	47, 48, 49
Yrkes arbete	"	48
Slätter	"	48
Maträtter	"	48
Fören att skjuta	"	48, 49
Lövningar	"	50
Lin	"	50
Kopparning	"	50
Släggoffel	"	50
Fräskning	"	51
Polningar	"	51
Handelsblad	"	52
Handlare	"	52
Ryggnadsstycken	"	52
Stohpis	"	53
Figgmöbler	"	53
Hemslöjd	"	54
Kalar	"	54
Maträtter	"	55, 56
Vägar	"	55
Nöjen	"	56
Umgänges sätt	"	56
Färdningar	"	57
Böcker	"	57
Förädlare	"	58
Flyskolans örk.	"	58, 59
	"	59

När den nya tiden kom till bygden.

Ännu var förs igensädda med
säd. Huvudsakligast växte korn och
råg på den odlade jorden och havre på
mossarna. Vete ha vi odlat så länge
jag minns, men det var bara en liten
bit vete vi brukade ha och på den
bästa jorden, om det skulle bli något.
Potatis sättes inte så mycket, som de
gör nu. Den mesta potatisen hade vi
på bränor i skogen. De rullade ner
buskar på hösten och brände det i
mars. Vi brukade ha stora bränor.
Sedan sättes potatis på våren, och på
hösten bräddades råg ned. Det blev
bränsråg, och det var mycket bra
råg. När vi fick sådan råg till bröd

gick vi bräd som dugde. Fyll bräd
var det vanliga hälften råg och hälften
korn, men ville man ha särskilt gott
bröd, tog man bara $\frac{1}{3}$ korn. Bräde
råg och korn såldes till uppköpare, och
det var många fattiga, som brukade
köpa såd. Här omkring var många tör-
rare, som födde upp stora barnskaror.
Min man sålde såd till ett bränneri,
som låg i Vissefråda.

Här var många fina ängar, ^(en gård) så
det mesta höst togs där, och vi hade
bara en liten klöverbit. Efter midsom-
mar höjades ängsslåttern, och det var
till att göra bitida och sent slå.

I skogen brukade de upp, så där
blev mycket bete, och på brännarna blev
bete, för när rågen såddes, så såddes

det i blövers. Mitt bränna bränsel ha-
de inte gjort sedan en 45-50 år.

Vi körde med oxar i jorden och
bröde hösten till att köra till med och
till att kulla och korva med. Med
hösten körde min man till stam, till
Karlshöna. Han brukade ha med sig
sig och stora smörbyttor. Smörret
sålades till bagare. Smått smör, som
var i småbitar, sålde han till andra.
Han brukade ha en hel korg med små-
bitar. I hemmyllan användes till
korvar och grisar. Vi fäddes upp till
par grisa kullar om året. Mitt år slak-
tade vi fyra grisar på en gång. Fläsket
kördes till och såldes i Karlshöna.
Handlare här hemma köpte och sålde
sattade ner och sålde. Vi fäddes upp

oxar. Såldes vi sju par, så hade vi sju
par i värde. Den slut såltes tillsammans
med en oxe och kängor. För sju oxpar
brukade vi på 900 daler. Oxarna såldes
på marknaden till slakt. Akhandlare
kom även och köpte upp. Min son har
inte haft några oxar, så vet är nog
en 20 år, sedan vi hade här.

Till färsen hade vi en särskild
färdag. Vi hade 3 dagar här, färd-
dagen för färsen, kolvagen för kor och
ungnöt, samt oxdagen, där häst och
oxar gick. Oxdagen var den bästa dagen,
och där var gäddarna. Vi ha inte
haft svinen ute, och vi hade ingen vall-
gris, för här var inte så stora lagar.
Färsen var inne om natten. Vi åt upp
de första färsen själva. Ullen hade såldes

och användes. De har haft får här på gården till för en tre år sedan.

Jag har haft nio barn, och jag vävde vadmal och stampvadmal till barnarna, och så gick det åt mycket till strumpor. Vi lejde till att väva. Här var många fattiga, som vävde både hemma hos sig, och som man kunde få leja för en 25 öre om dagen. Vi hade bara lite hör, så vi köpte bomulls-garn och vävde bomullstyg. Det är säkert 20 år sedan vi vävde till några klämnigar. Knallar bom och sålde tyger. De hade alla sorters bomullstyger, blutar och näsdukar. Skräddare och sömmare ^(kam) kom till gården. När vi konfirmerades köptes sjukesskatten i Karlens och Väst. När flickorna

ACC. N:R M.10765:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

kan firas med sken och ha stort scha-
llet, och när de gifte sig ljus.

I alla dessa ljus och bänderna
på begravningarna.

6

När den nya tiden kom till bygden.

Skor man förklarar inte i Piggsmåla.
Vide begravningar var byn Piggsmåla
ett enda kalaslag. Vide husförhör gjordes
ett stort kalas. Råten, som Piggsmåla
hörde till, hette Lida rote. Till Lida rote
hörde Piggsmåla, Lida, Skurebo, Parna-
måla och Prämla. De byarna är en hus-
förhörsrote än.

Den gård förr ägare Colcen
hade 11 topar, och de odlade, hackade
och dillade. Han betalte 3 kr skäpp-
landet, för de hackade och tog upp så
många stenar de kunde med haka.
Han odlade upp halva arealen här
med mossarna. Han gjorde stora för-
bättringar, fast det blev slarvigt. Nu

kring och bärat sten på ryggen.

Köpe gödning har förskammit, så länge jag minns, men det köptes bara lite. Johansson i Grimsjö och jag köpte en vagnlast jordbrukskraft i höst omkring 1912, och sedan har vi köpt lite kraft varje år.

I min barndom odlades på åkrarna korn, råg och havre. Mycket korn odlades. I Piggsjömåla, där jag är uppfödd, hade vi aldrig råg på åkrarna, utan där hade vi råg bara på svejsland, så i Piggsjömåla var på odlad mark endast korn och havre. I Piggsjömåla har de satt potatis på svejsland till för helt nyligen. Potatis sättes också på åker, men inte mycket. En del i Piggsjömåla siede potatis till bränneriet

i Vinsjögröda. Sedan jag kom till Koppe-
buck 1909, har jag odlat vite. Vite blev
i stället för horn, men lite kom så de
än här. Röt mälta upphörde vi med
omkring 1920. Då kom de och hövde ut
öt och sålde. Ståltorke fanns i Piggs-
måla, Parismåla och Lunkaneryd. De
fick mälta själva, och sedan torkade
de det i torkkan. En särskild torke
fanns i bartan.

Flöver väjade odlas i Coleens tid
fast inte så mycket som nu. Flär är
gott om ängar, fast vi inte slå några
nu. Ängagårdet var utlagt till vite,
när jag kom hit. Sedan fanns här 3 går-
den, som vi släde några år. De väjade
inte ^{för} slå så tidigt som nu. Vi väjade
aldrig att slå ängarna förrän efter

midsoammar. När slä ängarna upphörde
omkring 1920, och sedan blev det betes-
vallar av dem.

Jag började odla lite roror 1909 på
mosse men håller på på odlat mark.

På höstarna, när det var invärdigt,
släppte vi en grisar i lös, som fick gå
var som helst. Vi brukar ännu släppa
ut grisar på gator eller andra platser,
som vi ha avstängda.

Järnvägen köpte jag omkring 1920.
Sedan ha vi inte använt träådet. En
kypare här på gården gjorde träådet,
och uppe i Boabulla var en smedja, där
de gjorde åderbilar. Kyparen slöjdade
och lagade allt vi behövde, så han
gjorde inte stort mer.

En träham och en träkoll an-

vändes. Till hölls yeades en skoshack
till och användes i stället för ringvält.
Ringvält började köpas omkring 1925. Rätt
trä harven efter träddes av järnharv bör-
jade före min tid. Sedan kom fjäder-
harven omkring 1925, och sedan kom
andra harvar som mit. Jag minns, när
de hade träplog. De köpte brästat, som
var spjätt uppe i Skuttsboda. Sedan
gjorde slöjdaren här träst. De kallade
plogarna för grisaplogar. Det var lätta
och goda plogar. Efter dem kom två-
skåriga plogar, som jag tror var gjorda
i Tyrkland, eller var åtminstone delar-
na importerade därifrån. Jag köpte
en omkring 1925 eller 30.

I Piggsmåla skär de all säd
med skära, men de började tagga till

tie, när jag reste till Amerika 1891. Här
på gården fanns slättermaskin, innan
jag kom hit 1909, och inte många år
därefter köpte jag en avläggare. Håst-
rässa fanns en gammal, som jag köpte
på auktionen här. Det utom pinnarna
var av trä. Skördemaschinen med bindare
köpte vi för 7 år sedan, när arbetsfolket
forsvann härifrån. Nu är allt elektrifi-
cerat här, så kvarn, träska och
vatten går elektriskt.

När jag kom hit 1909, fanns här
ett tröskverk med vandring, men
rägen trask vi med slaga för att såga
halmen till tallholms. För en 20 år
sedan upphörde vi att slagträska
den. Det är många här i Långgö,
som slagträsken råg är för att få till

Kallholm. I Piggsjöla köpte hela byn
ihop sitt träskeverk till att draga på
hand på 1880 talet. Sedan gick de till-
sammans och drog. De började sedan
köpa vandringar lite senare, men de
drag av i rätte många år. Vandringar
hade de att säga hos Lindan i Visse-
fjärda.

I Piggsjöla kögg de koxarna
av ask och hamlade, och det tror
jag de gör än. Här hamlar vi också
fortfarande.

I Piggsjöla var en vattensåg,
som bänderna ägde i början. Det så-
gade virket köpte de och sålde i Karls-
krona och Ronneby, och sedan köpte
vi till Vissefjärda.

Närkan var både var snickare,

och en del småbrukare smickade och
sålde. Tankar och redskap gjordes
de åt sig själva. Vårte hande var släp-
pare. Många äldre gummar spann
på lejde. De vävde också mycket för.
Jag hade aldrig en högeklänning, förän
jag var en 20 år. De visste knappt om,
att jag är uppfödd, att det fanns
högekläder. Men vad de skulle ha,
tyger, lakan, handdukar och valman
vävdes. Att väva lina kläder upphörde
för en 40 år sedan, men att slags
virkte lina man folkskläder vävdes i
Piggsnäla 1909. Under den tiden jag
var i Amerika (1891-1907), vävades de
kåpa bl. a. tygar.

Orsaken till att folk reste till
Amerika var att här var fattigt. De

flertalet repte efter det svåra året 1868.
Då trodde folk, att det inte skulle växa
något mer i Sverige. Sedan upphörde
emigrationen någon tid. När jag
gick och läste var det 3000 personer i
Långavä, och nu är det inte hälften.
Nu ger de sig av till samhället.

Det var mycket ont om pengar
före. Då var det till att ta reda på
dem. Jag har släp för 50 års om dagen,
innan jag reste till Amerika.

I Piggsmåla var grå stugor i min
ungdom. Det var regel, att de var små-
lade. De rödfärga byggades de på 1880-
talet. Flemta hade vi en 6 km. bygg-
ning med 1 rum i vardera ändan och
med färla och kök på mitten. Men
det fanns på de minsta gårdarna med

40

bara rum och kök. Vi åt alltid i bänings-
rummet. I hela Piggsjöla fanns ingen
krokspis, när jag kom hem från Amerika
1909. Jag köpte då en i Virsebjärda till
mor, och bys alla kvinnor kom för
att se, hur fint det gick att koka kaffe
på den. Kortgardiner användes, och
det var sällan man såg långgardiner
därute. Vi hade tapeter men andra
gräppor och bildningar påklistrade
på bara väggar.

Ungdomen reste majstäng i Piggs-
jöla i min ungdom på midnattsmar-
splan. Det var ingen bestämd plats,
utan de reste den på en slätt.

Kyrkoberge Rosengren var piskist.
Rosengren tog upp prenumerationer på
Piskisten. I min barndom var här stor

värkerna. Han hade stått på tre halprotärer
ute i socknen, som predikade. Ute mot
blekingegränsen i min hembygd tror jag
det håller i sig än. Rosengren blev blind,
och Hjeltners kom hit, och det blev
spettning dem emellan. Många gamla har
sin i sin tid hänt på Rosengren. Nöten
i Piggsmåla hörs hemma hos oss. Rosen-
grens halprotärer var dubbliga. Kyrkoherde
Kjellqvist var neutral och var en ädmyglig
prästmans. För guds folk mycket till
kyrkan. Inga spisar fanns där då. Det hände,
att Rosengren predikade så länge, så folket
böjde fyra och krampa i golvet, och det
hörde han. Han sa då, att han snart skulle
stula, men han höll på en bra stund ändå.
Under Rosengrens tid blev många värkta, och det
har blivit kvar i ställen till nu.

När den nya tiden kom till bygden.

Äldermansstämma har ej hållits i Långaryd by i min tid. I Långaryd socken förekommer äldermansmöte i Högby och Häljanäs, vilka byar bilda Häljanäs rote.

Fyring förening bildades i Långaryd by för 30-40 år sedan. Även några andra byar hörde med, för de som ville ge sig teckna andelar.

Vid begravnningar bjöds hela Långaryd by, både bönder och andra, samt släkter, och så har det gjorts, så länge jag minns och lika vant vid bröllop. Vid fullkalas delar de sig lite, men bönderna är alltid med.

Stenbrytning med slaver började

för en 50 år sedan och sedan spräng-
ning med krut och dynamit. Jag köpte
den första jätten i byn för något över
30 år sedan. Den kolagsjätte fanns tidi-
gare i Klappskull st. är nu så föret,
de första jättarna var stora och klum-
piga, och det var mera trä i dem än
senare. Jättarna köptes i Gummaboda.
Det mesta var odlat här före stembryt-
ningen, men de odlade de till och lade
stemmurar till hägnader.

En stor del mossar odlades för
cirka 80 år sedan, och sedan har de
sänkt en del sjöar. Mossarna har tidi-
gare varit slåttermarker och skär. Glär
i byn var inte så många marker. När
sjöarna Ljöften, Glänsbysjön och Bön-
namålsjön sänktes blev stora mossar

för byarna Glarebo, Bönemannåla och Tunge-
mundabo. Mossarna brackades med
stora fläbäckor, när de blev torra, men
en del kunde plågas med betamma. På
mossarna sådde de mest havre men och
så råg de första åren, men rågen gick
inte så bra för den gräs. Även potatis
odlades på mossarna, och de kunde bli
rätt bra.

Växtföljden för 70 år sedan var korn,
råg och havre. Potatis hade de inte så mycket
då på odlad mark. Huvudsädet var korn,
och de odlade ungefär dubbelt så mycket
korn som råg. Kornet gäddes mer än råg
och gick lättare att sälja, och såldes till
bränneriet i Vissebjärda. Havre såldes
också, när de gick mycket på mossarna.
I Koppemul började de tröska mycket

livigt om hästarna och brände till visse-
ffärda med horn, kare och potatis. Flare
sådes också till Karlshana.

För såde de stubbarowar. De slät-
tugg stå skydd i skogen och brände brä-
nar, och på dem såte de potatis, och mellan
dem såde de rowar. Efter potatisen sådes
råg, och det blev fin råg på bränar. Sedan
fick det ligga till bete, och de brukade
ha det inhägnat stå år, för att det skulle
få tulla sig till. Kräken skulle inte få
det första året. Nu ha bränor upprörde
de med för en 30 år sedan. Rowarna
på bränor kunde kokas tillsammans med
potatis och stötas till mos, som kallades
potatissör. Småbarn åt rowarna rå.
Nu odla rowar på odlad mark väjade
för en 30 år sedan.

När sola vete började när för 40 år sedan. Jag började med håst vete, men det gick ut sig. Sedan började jag med vår vete, och det har stått sig bättre.

Den första fjäderkransen kom för ungefär 40 år sedan och var oställbar, men året efter köpte jag en ställbar. Dessa kransarna köptes hos grosshandlars Neelster i Lemnaboda. Sedan kom det ju kommit nya kransar. Det första järn-ördet köpte jag för bortåt 50 år sedan.

Jag minns, när far köpte den första plaggen av en smed i Skerby. Det var en träplag med järnbeslag. Skärmarna och dräkten var av trä, bröstet och bällem av järn. Den bräddes till fasonen en s. k. grisaplag. De andra tvänderna lönade den av far de första åren. Den

lägga om och ha mera kor och ha häst.
Förut var det så skärvt i åkrarna, så
de kunde inte köra med hästar där. Åkrar
sålades wagnslastvis till Stacksholm och
Göteborg från Långaryd och socknarna här-
omkring. Efter 1918 har det bara varit
någon enskilda som haft åkrar eller kört
med kor.

Gården och ängar släddes till vinterfoder.
Här på gården var 20 tunnland äng och 15
tunnland odlad jord. Det stora perlolet
har lagt ut ängarna till bete, men en del,
som har vol, står den än. Nu lägga ut
slätkärrs ängar till betesvallar började för
en 25 år sedan. Nu odla klöver började
de för över 50 år sedan, men bara små-
tycken. I Långaryd by började de laga
av råg och havre med till för en 65 år

sedan. Promet tog de och med skära st
par tre år längre.

Mycket lön kvistades om hästarna,
för de hade många får här. De sålde både
ull och kött. Någon fattig torpare kunde
och så ha några getter, som de mjölkade.
Tre varje får kvistades 300 hävar, och till
hästar kvistades apptor. Rother han la-
des mycket, särskilt sådana kring husen.
De, som har får, hanlar ännu, och vi han-
lade för en 5-6 år sedan.

Den första slätmaskinen köptes
här i byn för en 25 år sedan och slätm-
apparat till den något år efter. Hästräfsa
och såmaskin köptes också för ungefär
25 år sedan.

Den snickerifabrik, bröderna
Stens, finns här sedan en 30 år. De till-

verkas och skickas iväg alla sorters möbler.
Här fanns för gott om hemmasnickare,
som stod vid bystalländan om vintrarna
och gjorde allt för hand. De gjorde på be-
ställning, och de reste även av, när de fick
möblerna färdiga. Både bönder och andra
snickade om vintrarna. Men det som varit
på järnvägslygge om somrarna, kom hem
över vintern och snickade. Det var byråer,
skiffar, bord, stolar, soffor och sängar,
som de gjorde. De avyttrade mycket med
möbler på Västmanmarknaderna, både på
"seframässa" och på sammarmarknaderna.
Det har upphört sedan snickerifabriker-
na började, så det är ungefär en 30 år
sedan, men det finns än några bönder
här, som gör möbler om vintrarna och säl-
jer till möbelsnickare i Emmaboda.

Många härifrån reste till Amerika för en 70-80 år sedan. Här var inte nog arbete för dem. Det fanns bänder, som hade många barn, och de kunde inte gå hemma och luffa. Många reste också för översittens skull, när de blev en 20 år, för inne i Amerika var ingen vämpelit då. Det var bara bra, att de reste, tjänade pengar och skickade hem. Många har kommit tillbaka och köpt sig gårdar.

Tjänarna hade en liten lön i kontanter, och sedan hade de persedlar. Det upphörde för en 70 år sedan.

Den första handelsboden var före min tid, men lumsamlare, som gick omkring, hade saker och tappat att säga. Haller Travare från Alguetosbada sålde tyger, moleskin, färblästyg och silkesdukar. Han drog en stor härra. Många pigor köpte

att hanom, och han borgade bort mycket
men förde inga böcker utan hade allt i
huvudet. Han var lite kronisk och sig, och
trallade och sjöng och pratade med sig
själv, som om han haft någon i sällskap.
Han spelade också religiös och kunde hålla
ett religiöst tal ibland om kvällarna, in-
nan han lade sig på det ställe, där han
fyllt var. Han dog för en 50 år sedan.
Hans barns far var förbarn och hans
man och sprang i många kyrkor och var.
Han började ihop många. Han kunde
för springa ett par tre mil mellan varje.
Samuel blev gick också och samlade
lump och bytte sig till den för kläder
och kaksaker.

Många långväga strykar kunde
också komma. Med träskor kom de

myrskott från Kullaber. Linn. föddes i Flare-
bo marker gjorde träskedar^(och) träspadar,
som han gick omkring och sålde. Han
dog för mer än 70 år sedan. Många väre-
skedsmakare från Sunnerbo gick här, som
och så sålde skyttlar och spännare. Från
närma var skumspännare av järn. Det
användes även spännare av trä, som bygg-
dens folk gjorde. Från Sunnerbo och Skä-
ne köpte många här och sålde saker,
snide, sedan samt fjäder till bälstrar.
Nu har det inte kört någon på 35 år,
men det fanns de som slog sig ned på
de här trallarna som t.ex. i Fingeryd,
och i Holmsjö i Bellinge bodde en fjäder-
handlare.

De flesta korgmakare, som gick
här, var från Vinsjöfjärda och det händer

såte ofta att de hamnar ännu.

Har gick fattiga gummor från socknen
och såde förblåsen, huvudsäckar och mäs-
dunkar. De såte och värde det hemma och
gick sedan ut och såde det. Men har det
inte varit några under de senaste 10 åren.

Har är många äldre, som inte har haft utar-
skatte. De yngre och de som ville vara lite
finare har haft i 50 år.

Har värde ^(tyg till) alla kläder hemma. Karlar-
na hade vadmalshänder och vadmalsockor
till helgdags och till vardags andra hem-
värde uttyger. Kvinnorna spann om
vintrarna och värde om våarna, och det
var sällan något tyg köptes för en 60 år
sedan. Man kunde komma in i hus,
sär det var en 3-4 spinnrockar i gång,
och där andra såte och handlade. Om

samsama användes lingsamsbyxor, "skätte-
fallsbyxor". Lamliga hade finare än nappor
(blir av lin när det härmlas) och skättefall.
Andra hade av mullskin, som köptes.
Flora travare hade Rysd^(L)holms mullskin och
säde. Det hände, att folk gick till kyrkan
i mullskinsbyxor, när de var nya. Det
var för ungefär 60 år sedan. Kvinnorna
köpte färgat bomullsgarn och vände till
kyrkkorätt.

Agifta kvinnor hade schacter
med spets och gifta med frans omkring.
Alla agifta hade svart silkesbiade och
gifta hade både svarta och blårta. Vid
begravningar hade de svarta eller vita
och vid större högtider som jul, påsk,
pingst och vidsammar blårta. De kalla-
des brudvillesklä. Ett blårtt silkesklä

skulle de flesta ha förs, när de gifte sig,
och det skulle de ha, när de gick till
matvarden.

Det fanns än de som har kläder av
vadmal i Långaryd, men inte när de skall
vara fint klädda utan bara till arbetsklä-
der. Det är inte länge sedan de upphörde
att väva vadmal. För en 20 år sedan skickas-
de de ut till Svesta och lät bereda den
där till vadmal.

Vita underskjortor väver en del till
änne.

De äldsta husen här var framman i
marslugor, men de flesta bandgårdarna
i socknen innehöll 1 rum på vardera
ändan och pasta och kök på mitten. På
vinden kunde ena ändan vara inredd.
Inga magasin fanns, utan de hade säden

där, och på många ställen har de den
där än. Havet förmärades också på vinden
eller i källaren. Fåra någon enstaka hade
vinsthusbad.

Bandgårdarna ändrades för en 50 år
sedan till bredbyggnader. De var bredare
och med dubbla rum i vardera ändan.
Sedan började de bygga mera i villastil
för en 15-20 år sedan. Den första villan
som bandbyggnads i Långavägen by uppför-
des i Västerg. 1931.

De fattiga bodde i små stugor med
1 rum och kök och kök. Det kunde
vara en 8-10 personer i en sådan stuga.
Det var backstuguritearna, som bodde i
sådana backstugor. De var uppförda av
trä och stod ute i skogarna.

Parokulorna var nedgrävda i en

varke i jorden och hade tavelstak och st
fönster på gaveln, som åtminstone del-
vis var av trä. Jag minns en 5-6 rädans
jordkuler, men backstugor var här många
fler. Jordkuler fanns i Strängmåla, Skall-
bo och Råsmåla. I rotarna fanns van-
ligtvis en fätigstuga, som de inlyste de
fätiga i, som inte hade någon stuga.
De flesta band- och en stor del taylor-
stugor var rödfärgade och likare var
en del backstugor rödfärgade och en del
var grå.

I fähuset hade de kor, ostar och
får. Fähuset var merendels lindna
utåt väggarna. Med foderknubba böjades
de får 40-50 år sedan. Stallet användes
snarast för hästen. Tvinnan var i kätten
i fähuset, men annars hade de också

ett särskilt hus, som innehöll svinhus,
redor och ett litet kokhus. Vi brukade
ha valgris, som gick ute med fjären. Vi
var till konan 2 mil om dagen. Vall-
grisen hade vi ofta till julgris. Han släp-
tes med fjär rävrens skull. Rävren gick
inte gärna fram, där en gris var med.
När ha valgris upphörde för en bit sedan.
För fjären och grisen var en tyddad upp-
förd med tall ävver, som de gick på in-
i vid dåligt väder.

När skollonskär eller bokskogar
fanns, släpptes svinen ut på allan bete.
De släpptes ut alla svinen på våren, och
sedan gick de på ^{ute} hela sommaren. De
brukade ge dem lite. Innan jul tog de
in dem och gäddade dem lite mer. De
väntade annars rätte bra och blev rätte bulliga.

ACC. N:R M. 10765:37.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

19

OLKLIVS-
ARKIVET
LUND

20

Svinen ringades, för att de inte skulle
rola upp gräsvallen för mysket. För
70-75 år sedan upphörde det att vara all-
mänt att släppa ut svinen.

Kristor hade de mysket i Långaryön
Frentimmer och Karlav fisk var sin
hirda, när de flyttade hemifrån. Kristan
efterträdde av Lyrdar och sluffangier
för en 70-75 år sedan. Sedan har buffier
och linneskjor kommit under de sista
25-30 åren.

Gardiner och tapster har varit,
så länge jag minns. Jag minns, när
det var målade tapster, som målarna
målade för hand. De var målade med
blomstermotiv. "Påter målare" i Skallebo
målade sådana.

Roburis fanns här för över 60 år

När den nya tiden kom till bygden.

Skiftet började i Karsmäla 1822 och höll på till 1832. Bygstämman har ej hållits i byn i mannaminne, och byskrin och byhorn har jag aldrig hört talas om.

Varken trösk- eller tjurförning finns, men alla är med i slakteri-, skogsägar- och mejeriförning, som alla har kommit till under de senaste 10 åren.

Vid begravningar bjuds byn och släktingar, och så har det alltid varit. Och så är det också vid bröllop och gästkalas. De sista åren har det blivit modernt med födelsedagskalas. De har kommit till under de sista 15-20 åren. De är nu de största kalaserna,

särskilt om man är med i det sammala. I början gäst de bara 5 kr men nu är det 10. Och på balanst skall de bjudas på både mat och brännvin, så mycket de vill ha.

Med stenbrytning och anläggande av betesvallar börjades här i byn för en 15 år sedan. Och sedan lade vi stenmurar omkring som hägnader. Jag var den förste, som började med stensprängning, och jag har skogs-diklat. Det var kärrmark, som dräddes ut för en 10 år sedan. Jag har diklat upp en moss på ett halvt tunnland för en 30 år sedan. Lite var har lite mossar. När i köl sänktes 1905-06 upprädlades en del mader intill. Tidigare fanns ingen moss, för det

var inte vanligt. Konstgödning har an-
vänts sedan omkring 1895. Vi köpte de
tröja st par säckar eller så, och sedan
har det förökats mer och mer. Jag var
den förste, som köpte kalk 1915 eller 16.

I min barndom fick han inte veta
utan horn. Fyll bröd maldes ihop $\frac{2}{3}$
horn och $\frac{1}{3}$ råg. Korn odlades mer än
råg. Rågen var en gammal dålig sort
som kallades vararåg, och som de sådde
mycket på svejlerule. Var enda bandet
hade en bit bräna. Med bräna upphörde
de omkring sekelskiftet.

Bläver kom i min tidiga barn-
dom på 1890 talet. Ingen bandet hade ti-
digare något bläver, för de trodde, att
det förvärvade åkern.

Bläve i byn var mycket med ång,

särskilt på den här gårdens för den har varit kronogård. Med höst såddes i ångar, härrmarker och mader. De höjades så omkring första veckan i juli och höll på till långt in i augusti. Någon hade slåtterstol, men jag har inte upplevt det. Det kom så många och såddes och räpades, och sedan dansade de på lagan på kvällen. Det var säkert dubbelt så mycket ångslätter som odlad jord.

I ångarnas tröls lön i augusti mäsad. Man drog ned björkarna och tog lövst, och veden användes till vintstved, och den som inte gick åt såddes vid stationen. Jag minns inte, att de kört ned till Karls krona härifrån eller till Ronneby, men de har ledd de till Karls-krona och sålde till slaktare där, och

svin och smår såldes också dit. Kalvar
hördes ned levande, men svinen slaktades
hemma. I groningården bodde en, som
iskrade den näringen så köpa upp svin
och kalvar och köra till Karlskrona med
dem. Han brukade köra klockan sju på
morn och komma hem dagen efter kl 11.
Han upphörde med detta omkring 1915,
men sedan var det andra i andra byar,
som tog vid efter honom och köll på
ända tills slakteriföreningen blev till
i början av 1930 talet. Många mark-
nader följde honom på den tiden, och stor-
boshop ledde dit, för där var uppkö-
pare.

Det enda bänderna levde av var
att göra upp kreatur och sälja, för
skogen hade inget värde. Övergången

från djuruppfödning till mjölkprodukt.
Fram skedde omkring 1935, då mejeriet
i Vissby församling kom till. Fram denna
särskilt nämna de mjölk till flera olika
mejerier. Det beror på hur byarna ligger.
Att de blev uppköpta 1936 eller 37. Jag
hade varit i det länget. Hade man
inte tidigare haft att man blev att sälja
om ist, så hade det inte gått att klara
sig, för hästar hade man inte gillat
att köra i jorden med, och så blev det
en ren summa i behållning, när akarna
sålts.

Her i byn har inte varit någon
hemslöjd. I min barndom hade här
en gammal byskamslare. Färsare och
barkstuguslutare gick bort på byn.
Många barkstugubärare gick om-

ACC. N:R M. 10765:46.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

bring med en korg och hade en fläsk,
bröd och interband, när hänsens släk-
tade. Det var alltid vanligt. När de gick
sundering och tiggde varade till i början
av 1900 talet.

När jag var liten, var här i byn
100 personer, och nu är här inte mer
än 40. Alla kyrkor och kyrkstugor har för-
svunnit. 32 från denna by har rest
till Amerika, och 7 har kommit hem.
Om 6-7 har rest till Danmark och flera
många till Stockholm, och så som har
ingen kommit tillbaka. Jag har själv
 varit i Amerika. Att resa till Amerika
var vanligt i Sångaryn. Det upphörde
vid första världskrigets utbrott. Bredare till
att de reste var brist på arbete och stora
fattigdom, och när en reste, på hem

7

andra efter. I granngården var 12 barn.
Så utom stb, som sedan dog, reste, och
vara en av dem har kommit tillbaka.
Från 1898 till 1905, 06 emigrerade de flesta.

Någon industri finns ej här i byn.

Såa redskap var för en trä. Jag
köpte det första järnredet i byn omkring
1920, och en riktig plag köpte jag också
så. Föret hade de vara en liten enkel
plag. Fjäderhan köpte min far, medan
jag var i Amerika omkring 1910. Sedan
har jag köpt slätmaskin för 5 år
sedan med skärapparat. Glästräpa
har vi inte köpt någon, utan vi hand-
räpar. Endast en såmaskin finns i
byn, så de flesta bänderna sår för
hand. Någon myllmaskin finns inte.
Silvagn köpte jag den första i byn för

omkring 12 år sedan, och sedan har
de köpt allihops.

Läden lags av med skära i min
band som, och det var all slags säd. Det
fanns gott om gummar att leja till att
skära. Hornet magnade mycket fort,
så de fick skära i augustimånaden,
för att det skulle tagas av så fort som
möjligt, för annars gick det sämre. De
arbetade så både dag och natt.

Vid slätten böjades de i min
band som kl 5. De fick ingen mat, innan
de böjades. Kl. 6 åt de ju rost, som
bestod av en brödkant med lite smör på
och en korvbit. Något kaffe fick han
inte, för det fanns inget, men om de
hade så fick de mjölk. Mellan 9 och
10 var stann, som bestod av hornmjöl-

dagga. Med dagga började de upphöra
på 1890 talet. Vid kl. 1 var middag med
potatis och koht kött. På den tiden
slaktade varenda bonde en ko eller en
seu, som saltades ned. Den del kokas-
des och äts spiskes på sammaren. Vid
middag var en timmes middagsrast,
och då skulle de ligga och sova under
något träd. De var till släters folkets
mat, även om det var nära hem.
Vid kl 4 var det mer afton, och kvälls-
mat när solen gått ned. Till kvälls-
mat var korngrys- eller rågmjölsgröt.
De lag ½ sked gröt och doppade i
mjölk och äts ur samma fat. Råg-
mjölsgröten var god. Vidare förelag
bröd och lite spiskes kött.
När kaffet kom till ändrades matanvändningen.

grepar med 4 pinnar köpte för den första i byn omkring 1894. Till dess användes trägrepar. Stålgrepen kom omkring 1912-13. De handlare, som hade vid järnvägsstationen, hade de första att sälja. Järngrepen användes även som trägafflar. De moderna trägafflarna kom före 1915.

Det såde trask de med slaga, deras handdragverk kom ungefär i slutet på 90-talet. Till till byn kom inte det första traskverket med vandring förrän 1904 eller 05, men i andra byar hade de tidigare. Sedan kom ångtraskan till till denna by omkring 1925. Vi bydde då en från en annan by. Rågen har vi slagtraskat ända till 1930 sen något längre för halm till balltärning.

Avtäckningar in natura förelämnas i min barndom. Jag minns, att när de gick och släppte och slagtrask, så gick de som hade i backstugor potatis, såd. eller myöl till avtäckning. De tog allé in natura, och merendels var de skyldiga i förväg. Sedan med in natura upphörde omkring 1890, men att vara allmän: redan på 80-talet.

Den första handelsboden minns jag inte, men kaporal Örn var ganska tidigt handlare, och i stora delen av socknen var Holmström. De hade bara lite enkla varor att säga som smus, kaffe, socker och storsill men inga lyxor. Det var mycket enkelt i dessa affärer. Några nya varor infördes affärerna inte förrän början på 1900-talet.

började sin affär. Han hade varit i
Amerika och hade pengar, så han kunde
starta en affär. Han började också
sälja hyssor och efter några år skadon.

De vanligaste bostäderna i
byn hade 1 rum på vardera ändan
och farka och kök på mitten. Upprepa
var 1 rum på vardera ändan, och där
trappan kom upp var en färdig kammar.
Denna typ efterträdades i början på 1890-
talet av bostadshus med 2 rum i
vardera ändan och kök och färdig på
mitten. Villabyggnader i socknen
kom omkring 1920.

Husen var rödfärgade före min
tid, men koksruken fanns inte i min
barns tid. Det kom den 1907 eller 08,
men vi hade inte den färdig.

Jag har sett väggfasta sängar i min barndom. Sedan kom dragsängens omkring 1880, och den efterträddes av en annan typ, som var modern omkring 1915. Soffor med trälocke som de kunde sitta på hade de i min barndom. Stoppade soffor började omkring 1910, när hemsnickariet var som bäst inom rock-
nere.

Flor i Gäddinge var många hemmasnickare. På vinterns snickade de, och som sommaren arbetade de med jordbruk. Hemmasnickandet av möbler började omkring 1890, och var i sitt flor omkring 1900. I väst och västanmat där fanns en snickare. När de fått ett lass färdigt, var det att leja en häst och frakta det till möbelskandlare i Karls-

bruna. Någon enskilda möbelsnickare
förekommer ännu, men nu gör de mest
små serveringsbord och inga vanliga
möbler, för det tillverkar fabriken.

I en del byar fanns persaner, som gör
de laggkärter och var på matlådor och
sålde, om bönderna inte behövde det.

På kalas hade de för mer mat
än nu, och stora kalas skulle vara i
dagarna tre. Gästerna sate ombring
långbord, och påten gick längs bordet,
för det har jag varit med om i min
barndom, men det upphörde rätt tidigt
eller på 1890 talet. På kalasen var
kött, fläsk och ättsoppa, och vid jul-
kalasen skulle det alltid vara lut fisk
och en fiskasop. Ölet var alltid hem-
brygt och gott, ^{och} som gumman själv

hade brygt det. Rätningen varade till långt fram på natten, och de satte och pratade. När balaset var slut, sjöngs vanligen en psalmvers. Det förelåg särskilt vid begravningar men även vid julkalas.

Vägarna för var ett elände, särskilt för ~~de~~ rikare byar som låg som den här. Jag satte i gång och kallade ut lantmästaren, och han delade upp vägen i särskilda lotter år 1919. Sedan några år tillbaka får vi statligt underhållsbidrag, men vi gör arbetet själva.

Nöjerna kostade för ingenting. Pojkarna och flickorna gick ut och promenerade om kvällarna och dansade ibland. Medan de gamla var på kalas, dansade de unga, för i regel

kom de gamla inte hem förrän dagen
efter. Sedan började ungdomen själva
bygga sina öppna dansbanor i början
på 1900-talet, och de höll på en 20-30
år till ha dem. Sedan byggde skytte-
föreningen en egen lokal, och där dan-
sade ungdomen där vid fester. På
1930-talet kom bygdegården till.

Folk hade för mer tid att stån-
na och prata än nu. För kunde bända,
om det regnade, kom na och prata
en hel eftermiddag hos varandra, men
det före kommer inte nu.

När jag var liten, fanns inte en
tidning i byn. Min morfar hade Län-
detspostens Veckoblad strax i början
på 1890-talet, och min far betalte in
hela avgiften, så de hade den ihop.

Sedan hade han Triumpf. Sedan började
de lite undan för undan att ha tidning.
Fåga andra böcker fanns än religiösa.
På den tiden hade de tid att läsa i
bibel och psalm bok och gjorde så med.

Det gick för många kråingar
och sålde vete kakor. Det kunde komma
ett par tre i veckan, och de berättade
en hel del historier om vad som hänt.
Kråingarna köpte de första kakorna
från sköterna. Vete började nollas här
sent och var inte allmänt före 1910.

Andra gick och sålde brans och berättade
de nyheter.

Kringvandrande judar kom i
min samman och sålde klädesvaror.
De hade också silversaker att sälja,
men det var bara nickel. En del